

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2025.24.2.78-85>

Inovatívne stratégie prípravy budúcich pedagógov na výučbu tvorby máp cez skúsenostné učenie

Innovative strategies for preparing future educators to teach mapmaking through experiential learning

Marcela Čarnická

Abstract

Experience is irreplaceable for every person. A person learns more and his knowledge is more permanent. Future special educators acquire not only theoretical knowledge during their studies, but also practical skills. They will be able to better apply their own experience in their practice. In this article, we present maps created by students of special education and pedagogy of the mentally disabled. Through their own activities, they find out how to teach students to create a map. When educating students with mental disabilities, a teacher must use various specific procedures in order to teach students as much as possible.

Keywords: A map. The future educator. Experience. Pupils.

Úvod

Pedagóg formuje a pôsobí na celú osobnosť svojich žiakov. Odovzdáva im nové vedomosti, žiaci získavajú a rozvíjajú rôzne zručnosti. Rovnako pedagóg dáva svojim žiakom príklad, je výchovným vzorom v školskom i mimoškolskom prostredí. Isté očakávania od pedagóga majú jeho žiaci, kolegovia, ale aj rodičia. Rodičia často očakávajú, že pedagóg bude rozvíjať žiakov po vedomostnej stránke, zároveň bude ich náhradným rodičom, bude im oporou v náročných chvíľach. Pedagóg učí, vychováva a rozvíja osobnosť žiaka. Podľa Tureka (2008) musí pedagóg ovládať svoj odbor, mať pedagogickú prípravu a vysokú všeobecnú kultúru. Nároky sa týkajú aj jeho osobnostných a charakterových vlastností. „*Práca učiteľa je mimoriadne zodpovedná, pretože chyby vo výchove môžu mať vážne dôsledky*“ (Turek, 2008, s. 122). Pedagóg má rešpektovať individuálne požiadavky žiakov, žiakov má aktivizovať, dávať zmysel žiakovmu učeniu sa.

To všetko sa týka aj špeciálneho pedagóga, ktorý hľadá a prispôsobuje metódy, ako motivovať a úspešne vzdelávať žiakov s rôznymi znevýhodneniami a postihnutím. Valenta a Müller (2007) k odborným vedomostiam špeciálneho pedagóga radia vedomosti vyplývajúce zo špecifik

jednotlivých postihnutí a znalosti vyplývajúce zo vzdelávacích a výchovných obsahov. Medzi kompetencie špeciálneho pedagóga patria odborné vedomosti a zručnosti, komunikačné zručnosti a schopnosť sebareflexie.

Študenti špeciálnej pedagogiky a pedagogiky mentálne postihnutých a budúci špeciálni pedagógovia majú v rámci svojho štúdia predmety zamerané na jednotlivé postihnutia, predmety orientované na poradenstvo, diagnostiku a ďalšie. Súčasťou prípravy sú aj špeciálne didaktiky jednotlivých vzdelávacích oblastí, v rámci ktorých študenti nadobúdajú a rozvíjajú svoje odborné zručnosti. Budúci špeciálni pedagógovia si v rámci štúdia osvojujú a rozvíjajú oblasť profesijných kompetencií, medzi ktoré patria didaktické kompetencie. Suchožová (2013) ich popisuje ako súhrn schopností a vedomostí potrebných pre efektívne plánovanie a organizovanie vyučovacieho procesu. Podľa Šuťákovéj (2017) didaktické kompetencie umožňujú poznať a do vyučovacieho procesu zavádzať vyučovacie metódy a formy, ktoré budú podporovať aktívne učenie sa žiakov. Magová (2022) medzi odborné zručnosti špeciálneho pedagóga zaraďuje uplatňovanie vhodných špeciálnopedagogických metód, zásad a foriem vzdelávania, využívanie vhodných kompenzačných a informačno-komunikačných technológií, využívanie vhodných foriem motivácie, hodnotenia, zručnosť vytvárať pozitívnu klímu a viesť ku kooperácii žiakov vo vyučovacom procese.

Na pedagógov sú v spoločnosti kladené vysoké nároky a požiadavky. Majú učiť moderne a pre život. Taktiež sa zdôrazňuje aktivita a tvorivosť žiakov. Pedagóg aktivizuje žiakov vtedy, ak im poskytuje priestor a vytvára podmienky a podnety na ich aktívnu činnosť na vyučovaní. Aby mohol pedagóg viesť žiakov k tvorivosti, musí byť tvorivý aj on sám. Portik et al. (2009) preto zdôrazňujú potrebu rozvíjania tvorivosti pedagógov už počas ich profesijnej prípravy. Autori dopĺňajú, že pedagóg musí mať pri rozvíjaní tvorivosti žiakov dostatok vedomostí o tvorivosti, musí rešpektovať osobnosť žiaka a má mať záujem a motiváciu rozvíjať u žiakov tvorivosť.

Špeciálna didaktika vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť sa vyučuje u žiakov s mentálnym postihnutím vo variante A. V rámci prednášok získavajú študenti teoretické poznatky o špeciálnej didaktike, ktoré aplikujú pri praktických úlohách. Súčasťou vzdelávacej oblasti je predmet geografia, ktorej cieľom je podľa Štátneho vzdelávacieho programu pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie (2016) získať základné poznatky o svete, o vlasti a o regióne, v ktorom žijú. Žiaci si osvojujú základy ochrany životného prostredia, učia sa pochopiť odlišnosti medzi kultúrami, vážiť si tradície národov. *„Súčasťou vyučovania geografie je práca s rôznymi druhmi máp. Práca s mapou nie je len prostriedkom, ale i cieľom vyučovania, aby žiaci boli schopní sa orientovať podľa mapy aj v praktickom živote“* (ŠVP pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie, 2016, s. 132). Mapa je zmenšený obraz zeme, poznáme viacero typov máp, napr. fyzická mapa, politická mapa, tematická mapa, turistická mapa a ďalšie. Na hodinách

geografie je mapa podstatnou učebnou pomôckou, ktorú je možné použiť vo všetkých fázach vyučovacej hodiny. Mapa vizualizuje učivo, plní úlohu názornosti, ktorá je u žiakov s mentálnym postihnutím dôležitá. Mapu môže pedagóg použiť v motivácii, keď chce vzbudiť a vyvolať u žiakov záujem o tému. Mapa je nevyhnutná pri vysvetľovaní nového učiva, rovnako pri upevňovaní nových poznatkov a pri overovaní vedomostí žiaka. Čapek (2015) určuje tri základné kroky pri práci s mapou: 1. čítanie mapy – čitateľ mapy musí ovládať jazyk mapy, čo daná mapa znázorňuje, ako je usporiadaná; 2. analýza mapy – vyhľadávame daný objekt, podobnosti, porovnávame údaje viacerých máp; 3. interpretácia z mapy – žiak vie odpovedať na otázky nielen na základe vedomostí, ale i z analýzy mapy. Dôležité je, aké zadanie pedagóg žiakovi pri práci s mapou zadá. Študenti hľadajú možnosti, ako učiť žiakov vytvárať mapu cez vlastnú skúsenosť. Študenti, neskôr ich žiaci, si pri tvorbe mapy cvičia pamäť. Okrem toho môžeme na hotovej mape vidieť, ako vnímajú svoje okolie, krajinu, ktoré orientačné body sú pre nich dôležité. Zároveň si upevňujú svoje vedomosti, ktoré získavajú na hodinách geografie. Študenti sú aktívni, rozvíjajú kreativitu, zručnosti, ale i schopnosti, ako prispôbiť vzdelávací proces individuálnym potrebám žiakov (Homolová, 2024).

Prácu s mapou je podľa Čapka (2015) potrebné zatriktívniť, pretože táto aktivita nie je u žiakov obľúbená. Aj z tohto dôvodu študenti v rámci svojho praktických úloh vytvárať na cvičeniach mapy, ktoré sú využiteľné v edukačnom procese so žiakmi s mentálnym postihnutím. Študenti na cvičeniach v rámci predmetu Špeciálna didaktika vzdelávacej oblasti Človek a spoločnosť tvorili rôzne mapy. Pri tvorbe mapy mali voľnú ruku, taktiež i pri voľbe použitých materiálov.

Autormi máp na tému *Slovensko* sú študenti denného štúdia odboru špeciálna pedagogika a pedagogiky mentálne postihnutých v magisterskom stupni. Študenti boli rozdelení do dvoch skupín, zadanie bolo pre obe skupiny rovnaké. Skupinové vyučovanie Sitná (2013) popisuje ako modernú na žiaka orientovanú metódu, ktorá pomáha rozvíjať kompetencie k učeniu, k riešeniu problémov, kompetencie personálne, sociálne, občianske a komunikačné. V skupine existujú rôzne pracovné role, ale skupina ako celok pracuje na istej úlohe, ktorej výsledok závisí od prínosu každého člena. Výsledkom skupinovej práce študentov sú mapy na obrázkoch 1 a 2. Tvorbu tejto mapy je možné realizovať aj ako projekt o Slovensku.

Obrázok 1: Slovensko – skupina 1

Zdroj: vlastné spracovanie

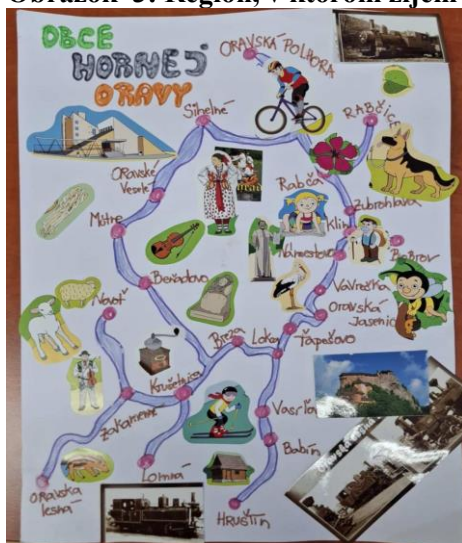
Obrázok 2: Slovensko - skupina 2

Zdroj: vlastné spracovanie

Téma *Región, v ktorom žijem* je tematickým celkom v deviatom ročníku. Autorkou mapy na obrázku č. 3 je študentka v externej forme odboru špeciálna pedagogika a pedagogiky mentálne postihnutých v magisterskom stupni. Študentka si vybrala región Orava. V rámci tohto tematického celku je možné vytvoriť rôzne mapy, napr. mapu cesty z domu do školy, mapu na školský výlet, mapu pamiatok, ktoré žiaci spoznali v rámci exkurzie a pod. Mapa môže byť žiakmi vytváraná v priebehu vyučovacej hodiny pri preberaní učiva o regióne, môže byť vytvorená v rámci domácej prípravy žiaka na hodinu a pod.

Obrázok 3: Región, v ktorom žijem

Zdroj: vlastné spracovanie

Okrem tém vyššie uvedených sa žiaci s mentálnym postihnutím vo variante A oboznamujú a získavajú geografické poznatky i o svete.

V rámci tematického celku Austrália a Oceánia študentka dennej formy vytvorila mapu Austrálie zameranú na jej členitosť a povrch.

Obrázok 4: Austrália – slepá mapa

Zdroj: vlastné spracovanie

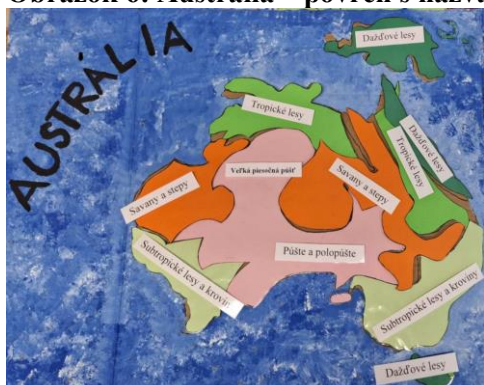
Mapa môže slúžiť ako slepá mapa (obrázok 4), na ktorú žiaci prikladajú jednotlivé časti (obrázok 5) a napokon nalepia prislúchajúce názvy jednotlivých častí povrchu Austrálie (obrázok 6). Mapa je využitelná pri preberaní a vysvetľovaní nového učiva, ale aj pri upevňovaní si vedomostí žiakov, čo Oriščiková (2013) odôvodňuje ako nevyhnutnosť, pretože novonadobudnuté poznatky sú neorganizované a rýchle osvojené poznatky nevedia uplatniť v praxi. Samozrejme mapa je použiteľná i pri preverovaní vedomostí žiaka.

Obrázok 5: Austrália – povrch

Zdroj: vlastné spracovanie

Obrázok 6: Austrália – povrch s názvami

Zdroj: vlastné spracovanie

Iný typ mapy vytvorila študentka na tému Antarktída. Žiaci pri práci s touto mapou môžu využiť aj svoj hmat, ktorým preskúmajú nerovnomernosť povrchu (obrázok 7). Metódou multisenzorického sprostredkovania informácií sa snažíme u žiakov s mentálnym postihnutím vytvoriť silné spoje vo vnímaní (Orieščiková, 2012).

Obrázok 7: Antarktída

Zdroj: vlastné spracovanie

Žiaci môžu do mapy umiestniť špajle s obrázkom zvieratá žijúceho na Antarktíde, s informáciami o danom území a pod. (obrázok 8). Tvorbu tejto mapy môžeme realizovať na pracovnom vyučovaní a na výtvarnej výchove je možné ju farebne upraviť.

Obrázok 8: Antarktída

Zdroj: vlastné spracovanie

Žiaci s mentálnym postihnutím sa od intaktných žiakov odlišujú v oblasti pozornosti, pamäte, myslenia, reči, predstavivosti a ďalších. Je preto dôležité, aby títo žiaci mali pri učení motiváciu a záujem o nové vedomosti, aby boli aktivizovaní a motivovaní k podávaniu študijných výkonov.

Študenti získavajú počas štúdia množstvo teoretických poznatkov, ktoré sa usilujú aplikovať pri realizácii praktických úloh. Vlastnú skúsenosť budú vedieť lepšie využiť vo svojej praxi. Pedagóg pri vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím musí totiž využívať rôzne špecifické postupy, aby žiakov naučil, čo najviac, a zároveň musí rešpektovať individuálne potreby žiakov.

Bibliografia

- Čapek, R. (2015). *Moderní didaktika. Lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 624 s. ISBN 978-80-247-3450-7.
- Homolová, M. (2024). *Pregraduálna príprava študentov špeciálnej pedagogiky na hodiny pracovného vyučovania v špeciálnej škole*. In: *Práca v živote človeka: vo výchove, vzdelávaní a v terapii I*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, s. 114 - 125. ISBN 978-80-561-1113-0.
- Magová, M. (2022). *Kompetencie špeciálneho pedagóga vo výchovno-vzdelávacom procese*. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 2022, č. 3, s. 59-67. ISSN 1336-2232. <https://doi.org/10.54937/ssf.2022.21.3.59-67>
- Orieščiková, H. (2012). *Pedagogika mentálne postihnutých*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, 156 s. ISBN 978-80-8084-866-8.

- Orieščiková, H. (2013). *Pedagogika mentálne postihnutých pre vychovávateľov*. Ružomberok: Verbum, 189 s. ISBN 978-80-561-0172-8.
- Portik, M. et al. (2009). *Základy tvorivosti*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 93 s. ISBN 978-80-8068-941-4.
- Turek, I. (2008). *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 595 s. ISBN 978-80-8078-198-9.
- Valenta, M., Müller, O. et. al. (2007). *Psychopedie*. Praha: Parta, 386 s. ISBN 978-80-7320-099-2.
- Sitná, D. (2013). *Metody aktivního vyučování. Spolupráce žáků ve skupinách*. Praha: Portál, 152 s. ISBN 978-80-262-0404-6.
- Suchožová, E. (2013). *Globálne vzdelávanie – vzdelávanie pre 21. storočie*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 64 s. ISBN 978-80-8052.474-6.
- Štátny vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie, ŠPÚ, 2016, dostupné na https://www.statpedu.sk/files/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevychodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/vzdelavacie-programy/vzdelavacie-programy-ziakov-so-zdravotnym-znevychodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/zakladne-vzdelavanie-primarne-vzdelavanie-nizsie-stredne-vzdelavanie/vp_pre_ziakov_s_mentalnym_postihnutim.pdf (vyhl'adané 26.03.2025).
- Šutáková, V. (2017). *Didaktické kompetencie učiteľa v edukačnej praxi*. In: *Edukácia. Vedecko-odborný časopis*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku, roč. 2, č. 1, s. 303 - 312. ISSN 1339-8725, dostupné na: <https://www.upjs.sk/app/uploads/sites/7/2022/09/Sutakova.pdf> (vyhl'adané 26.03.2025).

Mgr. Marcela Čarnická, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

marcela.carnicka@ku.sk